

BOEKMAN*stichting*

Studiecentrum voor kunst, cultuur en beleid

Herengracht 415
1017 BP Amsterdam
telefoon bibliotheek 020-624 37 39

De uitleentermijn bedraagt 4 weken. Mits tijdig aangevraagd is verlenging met 4 weken mogelijk, tenzij de publikatie inmiddels is gereserveerd.

De uitleentermijn is verstreken op:

--	--	--

98-595
~~498-461~~
2

I N V E N T A R I S A T I E

K U N S T E N O N D E R Z O E K

ALBERT VIJGE

Amsterdam

Februari 1989

eind betoelof: overleg Hans + Cas over vervolg
half maart: programmeringscie' + vervolg besproken

Voorwoord.

Voor u ligt het verslag van de inventarisatie van het kunstonderzoek zoals dat is uitgevoerd in opdracht van de Boekmanstichting in de periode oktober 1988 - februari 1989. Deze werkzaamheden waren, als stage, tevens onderdeel van de studie sociologie aan de Universiteit van Amsterdam.

Bij deze wil ik mijn dank uitspreken aan allen die mij terzijde hebben gestaan in het volbrengen van deze, lang niet altijd makkelijke, opgave.

In het bijzonder Hans van Dulken die als veldbegeleider met raad en daad heeft bijgestaan, evenals Cas Smithuijsen. Naar Bart van Heerikhuizen die als stagebegeleider van het Sociologisch Instituut zijn tijd in deze stage heeft willen investeren. Naar de medewerkers van de Boekmanstichting voor hun goede zorg, humor en alle taart.

En in het bijzonder naar Melanie voor het opbrengen van alle geduld en veel aanmoediging in de lange uren achter mijn type-machine.

Albert Vijge.

Amsterdam

Februari 1989

Inhoudsopgave.

Inleiding.	1
1. Werkwijze	2
2. Het geïnteriseerde onderzoek	4
3. De nieuwe studierichtingen	6
4. Samenvatting, conclusies, aanbevelingen.	7
Deel twee. Onderzoeksprofielen.	8
Amsterdam	
x ^{notu} M. Adang	10
SCO	12
x ^{follet} F. Haanstra	13
x K. Vreugdenhil, P. Deckers e.a.	18
Overige onderzoekers	24
Utrecht	
x ^{any} H. Ganzeboom	26
^{rele} I. Maas, R. Verhoef ^{R. René}	30
Overige onderzoekers.	33
Tilburg	
x A.M. Bevers	35
T. IJdens	39
Overige onderzoekers	43
Overige Universiteiten	44

Inleiding.

Dit is het verslag naar aanleiding van de opdracht van de Boekmanstichting een inventarisatie door te voeren van het kunstenonderzoek. Die inventarisatie is, hoofdzakelijk door tijdgebrek, helaas nog niet compleet. In het tweede deel, de onderzoeksprofielen, zullen een aantal onderzoeken die op dit moment worden uitgevoerd of zeer recentelijk zijn afgesloten uitvoerig worden besproken. Er wordt met name ingegaan op de theoretische achtergronden, de wijze waarop data verzameld is en de methodische werkwijze van de onderzoekers.

In het eerste deel wordt kort ingegaan op de werkwijze die is gevolgd bij het verzamelen van de gebruikte onderzoeksinformatie. Tevens wordt het geïnterviewde zeer kort besproken waarbij geprobeerd wordt tendenties in onderzoek en onderzoeksmarkt aan te geven. Als laatste wordt kort ingegaan op de ontwikkeling die de laatste tijd te zien is geweest op het gebied van de Culturele Studies. Nieuw opgerichte studies op het gebied van kunst en kunstbeleid. Hierbij wordt kort ingegaan op eventueel toekomstig onderzoek.

Het onderzoek heeft geresulteerd in een aantal bevindingen en aanbevelingen die aan het eind van het eerste deel zullen worden besproken.

1. Werkwijze.

Bij de inventarisatie is gebruik gemaakt van een drietal ingangen om onderzoeksinformatie te verzamelen. Welke dit zijn en eventuele voor- en/of nadelen zullen hier kort worden besproken.

A. Het data-bestand van het NBOI.

Het Nederlands Bureau voor Onderzoeks Informatie heeft o.a. tot taak het samenbrengen en ontsluiten van informatie over lopend onderzoek. Hiervoor maakt zij gebruik van reeds bestaande data-bestanden (SWIDOC, Koninklijke Bibliotheek, etc). Het NBOI verzamelt zelf geen onderzoeksinformatie. De informatie in deze bestanden is elementair. Dat wil zeggen; de plaats waar het onderzoek wordt uitgevoerd en door wie, begin- en einddatum, een (zeer) korte beschrijving van het onderzoek e.d. Voor meer achtergrond informatie moeten de onderzoekers zelf benaderd worden. Tevens inventariseert het NBOI alleen onderzoek dat wordt uitgevoerd door universiteiten en aan universiteiten gelieerde grote onderzoeksinstellingen.

Eén en ander betekent dat gebruikmaking van dit bestand alleen niet voldoende informatie geeft om een zo kwalitatief en volledig mogelijk overzicht samen te stellen.

Een tweede nadeel van dit bestand is dat het niet volledig is. Niet alle universitaire onderzoekers melden het door hen uitgevoerde onderzoek aan. Dat onderzoek wordt dan niet in het bestand opgenomen waardoor het 'niet bestaat' en via andere kanalen zal moeten worden achterhaald. In de praktijk betekent dit zelf contact met potentiële onderzoekers opnemen.

Ten derde een praktisch probleem. Het bestand wordt ontsloten aan de hand van zogenaamde 'zoekparameters'. (Per discipline, op ieder woord in de tekst of combinaties) Om zoveel mogelijk relevant onderzoek te vangen moeten die parameters breed worden gedefinieerd. Dit levert veel 'ruis' op. (onderzoek dat niet van

toepassing is) Per gevonden project wordt een bepaalde vergoeding gevraagd. Veel 'ruis' werkt dus kostenverhogend. Een voordeel van breed zoeken is dat zo veel mogelijk relevante projecten kunnen worden gevonden.

B. Onderzoeksprogramma 1988 van de Stafdirectie Cultuurbeleid.

In dit programma wordt een totaaloverzicht gegeven van de door verschillende directies van WVC geplande onderzoeken. Niet al het geplande onderzoek wordt ook daadwerkelijk uitgevoerd. Toch geeft dit programma een zeer goed overzicht van het lopend onderzoek.

C. VF-Programma's universitaire vakgroepen.

Deze Voorwaardelijke Financierings-programma's geven een vijfjarig overzicht van het geplande onderzoek van universitaire docenten van een bepaalde vakgroep. Omdat dit onderzoek meestal van een meer theoretisch gehalte en komt daarom meestal niet voor in de hierboven beschreven bestanden. Gebruik is gemaakt van de VF-Programma's van relevante sociologie vakgroepen, een aantal vakgroepen Kunsthistorie en van de Culturele Studies.

De combinatie van de drie verschillende ingangen leverde een aardige reeks onderzoeksprojecten op. Deze werkwijze is nooit volledig. We kunnen er echter van uit gaan dat de onderzoeksprojecten die op deze wijze gemist worden van een minder groot belang zijn.

SISWO

Current Records in the Netherlands δ

2. Het geïnventariseerde onderzoek.

Het is niet de bedoeling om hier uitgebreid op het geïnventariseerde onderzoek in te gaan. Dat wordt gedaan in het tweede deel van dit verslag, de onderzoeksprofielen. Er wordt ook geen nauwkeurige analyse gegeven van eventuele lancunes en overlappingen. Daarvoor zijn de in dit verslag geïnventariseerde onderzoeken niet volledig genoeg. Tevens ontbreekt een goed kader om onderlinge vergelijking en een indeling van het onderzoek mogelijk te maken. Wel wordt hier kort ingegaan op de aard van het onderzoek, de aanwezige methodische en theoretische kennis bij de verschillende onderzoekers. Geprobeerd zal worden enige tendenties in het onderzoek en de onderzoeksmarkt aan te geven.

bestaan de
in g of a
onderzoek
dan?

In de loop der tijd hebben verschillende onderzoekers een ruime expertise opgebouwd in verscheidene onderzoeksmethodieken en theoretische uitgangspunten. Er vindt tevens op bescheiden schaal internationaal-vergelijkend onderzoek plaats.

In Utrecht doet H. Ganzeboom onderzoek bij de vakgroep verklarende en theoretische sociologie. Hier worden over het algemeen kwantificerende methodieken gebruikt en vormt de stratificatie gedachte een belangrijk theoretisch uitgangspunt, evenals de informatieverwerkingstheorie waarbij ook psychologische inzichten een rol spelen.

In Tilburg wordt door met name A.M. Bevers vanuit een meer historisch-onderzoekskader gewerkt. Ontwikkelingen op een langer termijn beschreven en geanalyseerd.

Ook in amsterdam wordt door onderzoekers van de Vakgroep sociologie en geschiedenis en de onderzoekers van de Boekmanstichting vanuit een historisch kader gewerkt. Het werk van de socioloog N. Elias levert daarvoor een aantal belangrijke theoretische en methodologische handgrepen.

Het SCO (Stichting Centrum voor Onderwijs-onderzoek)

vormt daarop een uitzondering. Binnen deze stichting is in de loop der tijd ervaring opgedaan in het ontwikkelen van instrumenten waarmee cultureel kapitaal gemeten kan worden. Hiermee is ervaring opgedaan met theoretische noties van de Franse socioloog P.Bourdieu.

Gekonkludeerd kan worden dat er op dit moment een situatie bestaat waarin over het algemeen individuele onderzoekers op de verschillende universiteiten onderzoek doen. Het onderzoeksveld is hierdoor nogal versnipperd. De verschillende onderzoekstradities hebben een eigen expertise opgebouwd en zijn daardoor maar in beperkte mate van elkaars werk afhankelijk. Het gebruik van verschillende theoretische uitgangspunten en methodische werkwijzen maakt onderlinge vergelijking moeilijk, zomet onmogelijk.

De verschillende onderzoekers hebben op basis van persoonlijke vaardigheden enige toegang tot onderzoeksfondsen. Voor het vaststellen van onderzoeksdoelen zijn zij over het algemeen afhankelijk van de opdrachtgever. In veel gevallen is dit het Ministerie van WVC en/of O&W. Is het beleid eenmaal geformuleerd dan houdt het onderzoek vaak op, terwijl de betrokken onderzoekers vaak allerlei vervolgonderzoek kunnen formuleren. Voor zulk vervolgonderzoek worden in de meeste gevallen weer geen fondsen vrij gemaakt.

3. De nieuwe studierichtingen Culturele Studies.

De laatste paar jaar is een ontwikkeling te zien waarin nieuwe studierichtingen worden opgezet op het gebied van kunst en kunstbeleid. Deze (culturele) studies zijn meestal ondergebracht bij de Faculteit der Letteren in de vorm van een aparte bovenbouwstudie of specialisatie. (zie hiervoor ook: F. de Leeuw "Lering en Nering" juni 1987.) Het belangrijkste doel van deze studies is het opleiden van kunstmanagers. Naast kunsthistorische kennis wordt er veel aandacht besteed aan beleids- en bedrijfskundige inzichten en praktische vaardigheden. De verschillende opleidingen zijn nog in een begin-fase waarin het ontwikkelen van het onderwijsprogramma alle aandacht krijgt. Er vindt in deze nieuwe opleidingen nog geen onderzoek plaats door zowel docenten als studenten. Het programma aan de universiteit van Groningen vormt hierop een uitzondering.

Daar er in het onderwijsprogramma aandacht is voor vakken als bestuurskunde, economie, recht en kunstgeschiedenis is het te verwachten dat er een neiging zal zijn tot het doen van multidisciplinair onderzoek waarbij een zekere vorm van 'toepasbaarheid' een (grote) rol zal spelen.

Er zijn een groot aantal universiteiten waar een dergelijk onderwijsprogramma wordt of is opgezet. Het is dus te verwachten dat er binnen een aantal jaren (2 tot 4) een groot aantal studenten in de onderzoeksfase (stage) van hun studie komen. Hier ligt een toekomstig knelpunt omdat er geen evenredige uitbreiding van het aanbod van onderzoek te verwachten valt. Hierbij valt 'concurrentievervalsing' (studenten die voor een lagere prijs onderzoek doen waar anders een hogere prijs voor betaald zou worden) niet uit te sluiten.

beleidsmatig
gezien, voor
directie, voor
andere
alleen
financiering
probleem.

4. Samenvatting, conclusies en aanbevelingen.

- Individuele onderzoekers hebben in de loop der tijd expertise opgebouwd in het omgaan met bepaalde theoretische en methodische gereedschappen.

- Door de toewijzing van onderzoeksfondsen door WVC en O&W heeft er (al) enige mate van coördinatie plaats.

- De nieuwe Culturele Studies zijn nog niet aan het doen van onderzoek toe.

- Er is geen (grote) toename van onderzoeksfondsen ten behoeve van kunstonderzoek in de nabije toekomst te verwachten.

* Uit één en ander vloeit voort dat coördinatie van het kunstonderzoek op dit moment weinig zinvol is.

Wel van belang is het volgen van de ontwikkelingen op het onderzoeksgebied zeker daar waar het de nieuwe culturele studies betreft.

- Het onderzoeksveld is versnipperd. Op verschillende plaatsen doen individuele onderzoekers hun werk.

- Onderzoekers hebben op beperkte schaal onderling contact.

- Het is een kleine groep die met elkaar contact heeft.

* De 'kontaktdagen' die de Boekmanstichting organiseert zijn een goed middel om onderzoekers met elkaar in contact te brengen. Dit zou moeten worden geïntensiveerd, waarbij geprobeerd moet worden een zo breed mogelijke groep onderzoekers hierbij te betrekken.

Voorstel ter continuering van het inventarisatie-project

- De inventarisatie is nog onvolledig.

- Er ontbreekt een voldoende theoretisch kader om de verschillende onderzoeksprojecten onderling te kunnen vergelijken. In het verleden zijn hier wel al aanzetten toe gegeven. (B.Maso Kunstsociologie in Nederland, en B.Kempers Problemen en Beloften van kunstsociologie in Nederland.)

* Beide initiatieven zouden een voortzetting moeten krijgen, zeker omdat in de toekomst enige coördinatieproblemen verwacht kunnen worden.

DEEL TWEE.

ONDERZOEKSPROFIELEN

* AMSTERDAM

- M.Adang Kunsthistorisch Instituut
- F.Haanstra SCO
- K.Vreugdenhil,
 P.Deckers, e.a.SCO

* UTRECHT

- H.Ganzeboom Verklarende, theoretische sociologie
- I.Maas,
 R.Verhoef Idem

* TILBURG

- A.M.Bevers Fakulteit Sociale Wetenschappen
- T.IJdens IVA

A M S T E R D A M

Universiteit van Amsterdam.
Kunsthistorisch Instituut.
VF-Programma FAG Avantgarde.

onderzoeker; M. Adang.

In tegenstelling tot meer objektgericht onderzoek, waarbij vraagstellingen voortkomen uit het (artistieke) objekt, kent deze vakgroep een onderzoekstraditie waarin ook veel aandacht is voor buiten-kunsthistorische componenten en brede maatschappelijk ontwikkelingen in het algemeen.

Het onderzoek van M. Adang naar de vereniging 'Kunst aan het Volk' is hier een voorbeeld van. Het kent zowel een esthetische komponent als een maatschappelijk-politieke komponent.

Het onderzoek.

De vereniging 'Kunst aan het Volk' werd opgericht in 1903 en functioneerde naar behoren tot 1912. Na 1928 wordt niets meer van de vereniging vernomen. De vereniging werd gedragen door een groep kunstenaars en gegoede burgers die in de traditie van SDAP en links liberalisme stonden voor de esthetische en kunstzinnige opvoeding van de massa. (Later heet dit cultuurspreiding) Om dit te bewerkstelligen organiseerde de vereniging o.a. tentoonstellingen en concerten, waarvan sommigen met een duidelijk 'opvoedend' karakter en didactische begeleiding.

Het onderzoek richt zich op een rekonstruktie van de ideeën van de leidende figuren binnen de vereniging ten aanzien van esthetika, smaak en de funktie van kunst. Volgens Adang kan kan dat niet los gezien worden van het morele en politieke denken over het maatschappelijk functioneren van kunst van diezelfde leidende figuren.

Methodiek.

Er is veel tijd besteed aan het verzamelen van het

bronnen materiaal. Dat bestaat o.a. uit de catalogi van de gehouden tentoonstellingen, jaarverslagen, nummers van het mededelingenblad, kladjes en brieven. Het archief van 'Kunst aan het Volk' is tijdens de oorlog verloren gegaan zodat het materiaal "overal vandaan gesprokkeld moest worden". De mededelingenbladen hebben zo'n 500 namen van personen opgeleverd op een totaal ledenbestand van zo'n 2000. Dat vormt een redelijke steekproef. Vervolgens zijn bij deze namen in het gemeentearchief adressen en andere achtergrond informatie gezocht. Bekend is sekse, religie, beroep vader en eigen beroep van twee-derde van de groep van 500.

In een volgende ronde zal het materiaal verder worden geanalyseerd. (klusteren op de kaart van amsterdam, vergelijken met het ledenbestand van vakbonden en het konstrueren van een netwerk) Zo kunnen politieke en kunsthistorische achtergronden van deze mensen geanalyseerd worden en geplaatst worden binnen de organisatie van de vereniging.

Doel van het onderzoek is inzicht te verkrijgen en te vergroten van het Amsterdamse kunstwerldje aan het begin van deze eeuw, van socialistische opvattingen over kunst en de raakpunten tussen verschillende kunstenaars en kunsttakken rond die tijd.

SCO Stichting Centrum voor Onderwijsonderzoek.

Onderzoeksinstelling gelieerd aan de universiteit van amsterdam. (voormalig Kohnstamm Instituut) Hoofdzakelijk onderzoek op het gebied van de kunstzinnige vorming en het kunstvakonderwijs, door de onderzoeksgroep Kunstzinnige Vorming, opgenomen in het onderzoeksprogramma Hoger onderwijs. Het werkveld ligt zowel binnen- als buitenschools. In de onderzoeksprogrammering wordt gestreefd naar een evenwichtige verdeling tussen onderzoek naar beleidsgerichte vraagstellingen en studie van fundamentele vraagstukken op het gebied van kunstzinnige vorming en het kunstonderwijs.

+ nojeen
instuut

De term kunstzinnige vorming als aanduiding van het veld van onderzoek wordt zo breed mogelijk gehanteerd, en dekt verschillende vakgebieden en disciplines, namelijk:
* audiovisuele vorming. * beeldende vorming. * vorming door dans en beweging. * dramatische vorming. * literaire vorming. * muzikale vorming. Het werkveld ligt in het onderwijs (basis- en voortgezet onderwijs en beroepsopleidingen als PABO en lerarenopleidingen) als in buitenschoolse terreinen (sociaal cultureel werk, creativiteitscentra, kunstzinnige vorming vanuit professionele kunstinstellingen.

Het onderzoek.

Het merendeel van het verrichtte onderzoek is sterk beleidsgericht. Het betreft vooral opdrachten van de rijksoverheid (WVC en O&W) en instellingen uit de verzorgingsstructuur (Instituut voor onderzoek van het onderwijs SVO, Stichting leerplanontwikkeling SLO, Vereniging Kunstzinnige Vorming VKV, Landelijk Ondersteuningsinstituut Kunstzinnige Vorming LOKV.) Fundamenteel gerichte studies zijn schaars, mede doordat het onderzoek naar kunstzinnige vorming een zaak is van kleine budgetten en een klein aantal onderzoekers.

Stichting Centrum voor Onderwijsonderzoek.

onderwerp: Analyse van meningen over publieksgerichte museumtaken

onderzoeker F.Haanstra.

Het initiatief van dit onderzoek stamt van de educatieve afdeling van de Nederlandse Museumvereniging, ter gelegenheid van de later in dit jaar te houden internationale museumconferentie.

Het onderzoek vormt een onderdeel van de heranalyse van publieksonderzoeken uitgevoerd door H.Ganzeboom.
(Universiteit Utrecht)

Voorgeschiedenis.

In '76 is de Nota Museumbeleid de aanzet voor koerswijziging waarbij meer aandacht wordt gegeven aan de publiekstaken en het educatieve werk in musea. In het Museumonderzoeksproject dat daarop volgt worden in een drietal deelonderzoeken (1) een aantal aspecten nader onderzocht. Eén van die deelonderzoeken analyseert de opvattingen over het educatieve werk van musea. Hiervoor worden een twintigtal educatieve medewerkers van verschillende, representatief geachte, musea geïnterviewd. Op basis van deze interviews ~~kan~~^{kan} een drietal opvattingen over het educatieve werk worden onderscheiden:

A. Vakspecialistische opvatting. Informatie en toelichting op de collectie of het verzamelgebied.

B. Thematische opvatting. Thema's aan het verzamelgebied ontleend overbrengen. De collectie vervult een middel functie.

C. Sociaal-emancipatorische opvatting. Er zijn verdergaande bewustmakende doelen. De collectie heeft een middelfunctie, maar de thema's komen niet in eerste instantie uit het verzamelgebied voort.

De opvattingen onder A en B vertegenwoordigen de cultuurspreiding, in die zin dat het culturele erfgoed verduidelijkt wordt aan mensen uit verschillende sociale groepen. Opvatting C gaat van een breder cultuurbegrip uit. Hierbij vormt ook de cultuur van

verscheidene, minder traditionele publieksgroepen het uitgangspunt. Over het algemeen wordt er een vraagteken gezet bij de traditionele cultuurspreidingsgedachte. Hierbij is het doel van de activiteit vaak maatschappelijk geëngageerd.

Het lopend onderzoek.

Het onderzoek dat nu wordt uitgevoerd is in principe een replicatie van de 'oude' interviewronde. Zo veel mogelijk dezelfde personen worden benaderd, mits zij nog in hetzelfde museum werken. Dit zijn 11 van de oorspronkelijke 20. Verder worden personen geïnterviewd die nu de publieksgerichte taken vervullen.

Doel van het onderzoek.

Het gaat om de opvattingen van de personen. Het zijn (dus) subjektieve meningen. Onderzocht wordt of (zo ja in hoeverre) die personen de mening zijn aangedaan dat hun (eventueel veranderde) mening ten opzichte van publieksactiviteiten ervoor gezorgd hebben dat er meer bezoekers zijn gekomen. Van belang is tevens de (eventueel) veranderde visie ten opzichte van die taken.

Methode.

Met de geselecteerde personen wordt een diepte interview gehouden. Voor zover dit van toepassing is worden zij daarbij met hun oude opvattingen geconfronteerd.

Tevens worden de opvattingen van een groep 'nieuwe generatie' personen geanalyseerd. Met name Rijnwardt, afgestudeerden. (na '84) Dit deel van het onderzoek zal door een stagiair worden uitgevoerd.

1.

* Haanstra, F., De evaluatie van een educatieve tentoonstelling, Amsterdam, Kohnstamm Instituut, 1979

* Holman, B., Opvattingen over het educatieve werk van musea, analyse van een twintigtal interviews. Amsterdam, Kohnstamm Instituut, 1980

* Daamen, D. en Haanstra, F., Het educatieve werk van Nederlandse musea; activiteiten, opvattingen en posities van educatieve medewerkers. Amsterdam, Kohnstamm Instituut, 1980.

B5B Hol

B5B Haan

SCO

onderzoeker F. Haanstra, e.a.

onderwerp: De samenhang onderwijs (opleiding) - beroepspraktijk. In de sectoren beeldende kunst en theater.

Beide onderzoeken werden uitgevoerd in opdracht van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen en het Ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur. Het onderzoek heeft inmiddels geleid tot twee rapportages en kan als afgesloten worden beschouwd. Omdat de rapportages van recente datum zijn zullen ze hier kort worden besproken.

In beide onderzoeken staat de afstemming van opleidingscapaciteit op de werkgelegenheid en marktontwikkelingen in de kunstensector centraal. Ook de gehanteerde onderzoeksmethodiek is identiek. Beschikbare landelijke statistieken werden geanalyseerd en in verband gebracht met ervaringen van oud-studenten die het desbetreffende onderwijs volgden en zich nu op de arbeidsmarkt bevinden.

De beleidscontext van beide onderzoeken is de totstandkoming van de Wet HBO en de nota Schaalvergroting, Taakverdeling en Concentratie. Een aantal beleidsvoornemens stond daarbij centraal waaronder: * vermindering van het aantal akademies. * regulering van de instroom. * Het bieden van stage- en startfaciliteiten. * Uitbreiding van het post-kunstonderwijs.

Als theoretisch kader is het model van het Nationaal Programma Arbeidsmarkt-Onderzoek gehanteerd. Dit model gaat uit van twee relatief zelfstandige systemen:

- het onderwijssysteem (levert kwalificaties)
- het arbeidssysteem (Benut kwalificaties)

De arbeidsmarkt vormt de schakel tussen beide systemen. Alle drie systemen worden geanalyseerd waarbij er geen koppeling tussen onderwijssysteem en arbeidssysteem wordt verondersteld. (rol onderwijssysteem wordt zo niet overschat)

Het gaat in beide onderzoeken om een kwantitatieve analyse met behulp van

- Secundaire analyse van statistische gegevens. (werkloosheidscijfers, arbeidskrachtentelling, etc)
- survey-onderzoek onder 350 oud-studenten
- interviews met 'autodidacten'

Het centrale thema arbeidsmarktprocessen valt uiteen in een aantal deelvragen namelijk;

- Absorptie van de personen door het arbeidssysteem. (hoeveel personen vinden werk)
- Mobiliteit van de personen. (in welke beroepen komen zij terecht en hoe ziet de beroepsloopbaan er uit)
- Verdringing en verschuiving van personen. (welke positie nemen mensen zonder voltooide opleiding in ten opzichte van hen met een voltooide opleiding)
- Kwalificatieaanbod en -vraag. (op welke wijze wordt in de sector gezocht en gevonden)

De conclusie van de onderzoeken luidt in eerste instantie dat er een nogal onduidelijke situatie bestaat rondom de gehanteerde definities omtrent werkloosheid e.d. bij de verschillende overheidsinstanties. Dit maakt onderlinge vergelijking moeilijk en betekent dat de cijfers enigszins moeten worden gerelativeerd.

Samenvattend konkluderen de onderzoekers:

Rendement sector beeldende kunst; Er stromen iets minder gediplomeerden dan ongediplomeerden uit. (49% vs 51%) Dit steekt ongunstig af bij het overige HBO.

Rendement sector theater; Het rendement van deze sector verschilt niet met die van het overige HBO.

Werkloosheid beeldende kunstsector; Nogmaals wordt de problematiek omtrent de gehanteerde definitieverschillen beschreven. Exacte gegevens worden niet gegeven maar de door de overheid gesignaleerde stijging in de werkloosheidscijfers in deze sector worden onderschreven.

Werkloosheid theatersector; Ook hier discrepantie tussen de cijfers. In het algemeen is het met de werkgelegenheid in deze sector slecht gesteld. (13% van oud-studenten volledig en 22% gedeeltelijk afhankelijk van een sociale uitkering.)

Relevante literatuur F.Haanstra.

"De evaluatie van een educatieve tentoonstelling",
Amsterdam, Kohnstamm Instituut, 1979.

Haanstra en D.Daamen, "Het educatieve werk van Nederlandse musea"; activiteiten, opvattingen en positie van educatieve medewerkers. Amsterdam, Kohnstamm Instituut, 1980.

Haanstra en B.Holman, "Hoe musea hun publiek begeleiden", Amsterdam Kohnstamm Instituut, 1980.

Haanstra, J.K. Koppen, J.D. Oostwoud Wijdens, "De samenhang onderwijs-beroepspraktijk in de sector van de beeldende kunsten", SCO, Amsterdam, 1987.

Haanstra, W.D. Jonker, J.D. Oostwoud Wijdens, "De samenhang opleiding-beroepspraktijk in de theatersector", SCO, Amsterdam, 1988.

SCO

onderwerp; Het onderzoek naar cultureel kapitaal.
onderzoekers; K.Vreugdenhil, P.Deckers, e.a.

Voorgeschiedenis.

Het huidige (en eventueel toekomstige) onderzoek op dit terrein kan niet los gezien worden van een reeks eerdere onderzoeken naar cultureel kapitaal. Hierin is van belang dat '...met de ontdekking dat de opheffing van financiële en structurele belemmeringen de realisering van gelijke kansen [...] niet automatisch tot gevolgen heeft gehad'. (1) De onderzoekers hebben de 'veronderstelling dat de instelling, de houding, de waardenoriëntaties van de mensen zelf een rol kunnen spelen in de instandhouding van maatschappelijke ongelijkheid...'. (2) De onderzoekers laten zich met name inspireren door de Franse socioloog Bourdieu. Van hem is ook de term 'cultureel kapitaal' afkomstig. Cultureel kapitaal bestaat ondermeer uit de 'juiste' manieren en de 'juiste' smaak. Het gaat hierbij dan om zowel de verschillende kunstvormen als de waardenoriëntaties op alledaagse cultuurdomeinen zoals woninginrichting, kleding, filmbezoek, leesgedrag, etc. De onderzoekers gaan uit van een breed cultuurbegrip. Zowel de opvoeding als het onderwijs spelen een belangrijke rol in de internalisatie en de inbedding van dergelijke waardenoriëntaties.

Een belangrijk deel van het onderzoek tot nu toe is gericht op het ontwikkelen van een instrumentarium dat verschillen in culturele praktijk en culturele waardenoriëntaties te zien geeft in relatie tot sociaal milieu en opleiding. In dit onderzoek krijgt vooral de operationalisatie van de culturele component veel aandacht.

De eerste aanzet hiertoe wordt gegeven in het onderzoeksproject 'Cultureel Kapitaal: de constructie van een instrument' van C. van Calcar en J.K.Koppen.

Hierin stond centraal de constructie van vragenlijsten voor bevraging van kennis, voorkeur en omgangswijzen op het gebied van literatuur, muziek, film, etc. Het gaat hoofdzakelijk om de Nederlandse bewerking van het instrument van Bourdieu. In een aantal voorrondes (o.a. literatuurstudie en gesprekken met deskundigen op verscheidene cultuurterreinen) komt men tot de constructie van een instrument. Het instrument bestaat uit een uitgebreid aantal vragen ter afneming van een diepte-interview op een groot aantal domeinen. (o.a. T.V., radio, film, muziek, opvatting over kunst, vrijetijdsbesteding, lectuur, etc.) Vervolgens worden in een drietal etappen een aantal oud-leerlingen van het zogenaamde Enschedese cohort ondervraagd. ('82-'84)

De 'Enschedese onderzoeken' werden uitgevoerd in 1964-1965. Voor het eerst wordt een totale generatie leerlingen (\pm 2300) onderzocht. Hierbij wordt de intree in de eerste en tweede klas van de lagere school onderzocht. Evenals individueel intelligentie-onderzoek en uitvoerige gezinsinterviews.

Van Calcar en Koppen konkluderen dat naar opleidingsniveau en ouderlijk milieu diverse verschillen in voorkeuren geconstateerd kunnen worden.

Beide onderzoekers stellen dat hun onderzoek gezien moet worden als een vooronderzoek. Zij formuleren een aantal uitgangspunten voor de constructie van een uiteindelijk instrument voor grootschalig onderzoek.

Het Innovatieproject Amsterdam (IPA) vormt een tweede informatie- en gegevensbron. In het IPA staan een aantal onderwijsvernieuwingen op scholen in saneringswijken en arbeidersbuurten centraal. Men was van mening dat de school '...een belangrijke rol toegekend [kreeg] in het instand houden van bestaande maatschappelijke verhoudingen...door te opereren binnen de cultuur van dominante maatschappelijk groepen'.(3) In plaats van te 'reproducieren' zou de school moeten 'emanciperen'. Het onderwijs zou moeten aansluiten op de sociaal-culturele

achtergronden en de belevingswereld van de leerlingen. Ook in de onderzoeken naar de amsterdamse populatie staan verschillen in socialisatie, maatschappelijke loopbaan en cultuur centraal. Het onderzoek staat in dienst van de ondersteuning van vernieuwingsinitiatieven.

Recent Onderzoek.

Recent onderzoek verschilt in die zin van vorig onderzoek dat het 'niet direkt in samenspraak met de onderwijspraktijk wordt uitgevoerd'.(4) In het verleden zijn er veel gegevens verzameld. In vervolgonderzoek kan onderzocht worden welke factoren een rol spelen in handhaving en doorbreking van maatschappelijke ongelijkheid en reproductie. Zoals gezegd spelen culturele factoren daarbij een belangrijke rol. Het cultuurbegrip bestrijkt ook bij dit onderzoek brede terreinen. Ook kunsten, hobbies, uitingswijzen, omgangsvormen, etc. worden in het onderzoek betrokken. In het vervolgonderzoek is de 'constructie van vragenlijsten voor een aantal cultuurdomeinen'(5) nog van groot belang.

In "Maar smaak is toch de graadmeter van je persoonlijkheid!" wordt aan de hand van itemlijsten kennis en voorkeuren op verschillende cultuurdomeinen onderzocht bij een groep oudleerlingen van twee Amsterdamse basisscholen. Bij de constructie van het instrument (de interview-vragenlijst) werd als uitgangspunt gehanteerd dat er voldoende vertegenwoordiging van minder legitieme cultuurdomeinen in voor kwam. Dit betekent dat er naast klassieke culturele items ook meer populaire cultuuritems op de vragenlijsten voorkomen. Op deze manier verkrijgt men inzicht in de kennis van de respondenten op de verschillende cultuurdomeinen. Onderzocht kan worden hoe verschillende groeperingen zich tot de cultuur

verhouden. Gekozen is voor de cultuurdomeinen popmuziek, kleding en lectuur.

Popmuziek betreft een minder legitiem domein. De onderzoekers gaan er van uit dat de betrokkenheid bij popmuziek groot is. Respondenten hebben relatief veel kennis over popmuziek zodat ook voorkeuren te onderzoeken zijn.

Voor het domein kleding is gekozen omdat iedereen er mee te maken heeft. De uiterlijke representatie heeft tevens een communicatieve functie. Men kan via kleding kenbaar maken tot welke groep men al dan niet wenst te horen.

Lectuur vormt een duidelijk legitiem domein waarin ook minder legitieme items in opgenomen kunnen worden. Zo kunnen voorkeuren van een brede groep kunnen worden onderzocht.

De instrument constructie vormt een belangrijk uitgangspunt in dit onderzoek. In de conclusies gaan de onderzoekers dan ook in op de gehanteerde vragen- en itemlijsten waarbij een aantal suggesties voor verbetering worden gegeven. Een aantal gehanteerde definities zijn voor verbetering vatbaar. Vragenlijsten zouden meer gestandaardiseerd en gestructureerd moeten worden, en de formulering moet worden aangescherpt.

Ten aanzien van vervolgonderzoek adviseren de onderzoekers, behalve de inachtneming van de voorgaande conclusies, het formuleren van '...een beter hanteerbare vertaling van het legitimizeitsbegrip'.(6) [Zie verder ook Deckers]

K.Vreugdenhil

Hij is als AIO verbonden aan het SCO en betrokken bij het onderzoek naar cultureel kapitaal. Voor hem is het van belang dat in vervolgonderzoek een instrument ontwikkeld wordt waarmee cultureel kapitaal kan worden gecreëerd en gereproduceerd. Zo'n instrument moet verder gaan dan alleen het kunnen beschrijven van reproductie van ongelijkheid (met name in het onderwijs), het moet dat mechanisme kunnen doorbreken door o.a. cultureel

kapitaal te creëren. Van belang daarbij is het uitbreiden van de (onderwijs) variatie. Zijn promotie onderzoek zal zich met name richten op onderzoek naar de empirische resultaten die het innovatie projekt al dan niet hebben opgeleverd.

P.Deckers.

Hij is als onderzoeker verbonden aan het SCO. Hij richt zich op verdere theoretische ontwikkeling en toetsing van Bourdieu's theorie. [Een subsidie aanvraag voor verder theoretisch onderzoek werd door het SVO (onderwijs onderzoek) recentelijk afgewezen.]

Dit theoretisch onderzoek richt zich op de constructie van een instrument waarmee ook de tweede door Bourdieu gehanteerde dimensie onderzocht kan worden. De eerste dimensie is voldoende omschreven. Die eerste dimensie verloopt van legitiem naar populair. Legitiem is de erkende kunst (vorm prevaleert over functie). Het populaire smaakoordeel wordt gevormd door de niet erkende kunstuitingen. (Functie prevaleert over vorm). Maatschappelijk gezien komt dit overeen met hoge maatschappelijke status versus lage maatschappelijke status. In de tweede dimensie lopen smaakoordelen van 'zuiver geestelijk' (streng moralistisch) naar 'zinnelijk en emotioneel' (pracht en praal). Deze dimensie beschrijft een meer 'schoolse status' versus een meer 'wereldlijke status'. De tweede dimensie maakt het mogelijk binnen de verschillende klassen te specificeren. Deze laatste dimensie is nog onvoldoende beschreven en geoperationaliseerd. Dit zou in verder onderzoek kunnen gebeuren.

1. SCO Rapport no. 48. Cultureel Kapitaal: op weg naar een instrument. SCO.1984
2. Ibid
3. SCO Rapport no. 182. Maar smaak is toch de graadmeter van je persoonlijkheid!.SCO. 1988
4. Ibid
5. Ibid
6. Subsidie aanvraag Stichting voor onderzoek van het onderwijs. Projektleider P.Deckers. SVO-projectnummer SVO: 59301 SCO: V7307.

Relevante literatuur Cultureel Kapitaal.

Calcar, C. van en J.K. Koppen, "Enschedese onderzoeken," deelonderzoek: cultureel kapitaal, de ontwikkeling van een instrument. Nieuwsbrief 1. Amsterdam, SCO, juni 1983.

Calcar, C. van en J.K. Koppen, "De smaak te pakken." Nieuwsbrief 2. Amsterdam, SCO, februari 1984.

Calcar, C. van en J.K. Koppen, "Cultureel Kapitaal: op weg naar een instrument," Amsterdam, SCO Rapport no. 48, november 1984.

Calcar, C. van "Innovatieproject, Amsterdam, deel 1 en deel 2," Amsterdam, Van Gennip, 1975, 1976.

Vreugdenhil, K. "Kennis en voorkeur op het domein lektuur," een onderzoek onder 54 oudleerlingen van twee lagere scholen in Amsterdam. Amsterdam, SCO, 1986.

Plaatsman, H. Vreugdenhil, K. en Tellegen, B. "Maar smaak is toch de graadmeter van je persoonlijkheid!" Het onderzoek naar cultureel kapitaal, Amsterdam, SCO Rapport no. 182, oktober 1988.

Onderzoekers verbonden aan de Universiteit van Amsterdam.

Vakgroep Sociologie en Geschiedenis.

Dr. A Weismann.

Onderzocht worden transformaties in kunst en kunstopvattingen in de zestiende eeuw.

Drs. F. Heyt.

Onderzoek naar de voorwaarden van de bloeiperiode in wetenschap en kunst in Wenen ten tijde van de Habsburgse dubbelmonarchie.

Vakgroep Informatierecht.

Prof. Mr. Cohen Jehoram.

Doet onderzoek naar auteursrecht, leenrecht, cultureel eigendomsrecht, kabelexploitatie en omroepbeleid.

Subfaculteit Psychologie.

Drs. Maaskant.

Onderzoek naar de waarde van kunst in therapeutische processen en therapie met beeldende middelen.

Sociologie in samenwerking met Culturele Studies (beiden UVA) met de RU-Groningen en de Boekmanstichting.

Prof. Dr. B. Kempers.

Onderzoek naar marktverhoudingen, beroepspositie beeldende kunstenaars en beleidsrelaties.

Niet aan de universiteit verbonden onderzoeker.

H.O. van den Berg.

Cenario Amsterdam.

U T R E C H T

Rijksuniversiteit Utrecht.

Vakgroep; Verklarende en theoretische sociologie.

onderzoeker; H. Ganzeboom.

H. ganzeboom is op dit moment bij twee onderzoeken betrokken.

1. Een grootschalig onderzoek naar het publiek van de Nederlandse podia. In dit langerlopende projekt (3 jaar) worden 10 à 12 bezoekers van 100 theatervoorstellingen met interviews ondervraagd. Tevens wordt een steekproef uit de bevolking getrokken uit de plaatsen van de voorstellingen en met behulp van dezelfde interviews ondervraagd. Onderzocht wordt o.a. hoe mensen in kontakt komen met het theater, wat de relatie is tussen de kenmerken van het gebodene en het publiek aan de hand van de complexiteit van het gebodene etc. (zie verder het verslag van I.Maas en R.Verhoef)

2. Een onderzoek naar de Nederlandse musea. In dit onderzoek vindt een secundaire analyse plaats van al het publieksonderzoek dat ooit in Nederland is gedaan. In de loop der tijd zijn er zo'n 150 publieksonderzoeken uitgevoerd. (niet alle onderzoeken zijn van even goede wetenschappelijk kwaliteit) Daar komen nog een twintigtal musea onderzoeken bij die op dit moment worden uitgevoerd door Intomart Qualitatief in het kader van een evaluatie onderzoek van de Museum-Jaarkaart.

bcl/89

In dit onderzoek wordt zowel gekeken naar de sociale achtergrond van de bezoekers als naar de collectie van de musea. Hierbij wordt voornamelijk gelet op de complexiteit van die collectie. (bijv. collectie moderne kunst is complexer dan collectie boerenwagens) Onderzocht wordt wat de invloed is van de inrichting van het museum (de collectie) op de samenstelling van de bezoekersgroep.

Ten grondslag van dit onderzoek ligt het feit dat de musea een succesvolle culturele sector vormen. De musea trekken veel publiek. Een mogelijke oorzaak hiervan is

dat er aan de onderkant wordt uitgebreid. Er komt een gedifferentieerde aanbod. (bedrijfsmusea, musea rondom kleine historische gebeurtenissen etc.) Gevolg hiervan zou moeten zijn dat ook het Nederlandse museumpubliek in sociale zin verbreed zou moeten zijn.

Is dat inderdaad het geval?

Wat is de rol van reclame, public-relations en publieksbegeleiding? (zie ook verslag F.Haanstra)

Theoretische uitgangspunten.

Aanknopingspunt voor het onderzoek levert de informatieverwerkingstheorie. Hierbij gaat het om het vermogen tot het verwerken van informatie. Culturele consumptie is een vorm van verwerking van (complexe) informatie. De verschillen in de consumptie tussen personen verklaren uit de verschillen in de informatieverwerkingscapaciteit. Verschillen tussen cultuurvormen onderling kunnen worden verklaard uit onderlinge verschillen in de complexiteit van het informatieaanbod. Hierbij wordt cultuur gedefinieerd als informatiebron.

Er zijn drie individuele kenmerken die van invloed zijn op de persoonlijke capaciteit tot het verwerken van (complexe) informatie.

1. Het vermogen tot het verwerken van informatie. Hier spelen vooral intelligentie en opleiding een rol.
2. Kennis en oefening omtrent de aangeboden (culturele) informatie. Ook hier spelen persoonlijke aanleg en opleiding een rol evenals culturele training in het ouderlijk gezin. (het ouderlijk milieu)
3. Voorkeur voor complexiteit. Dit is een individueel-psychologische faktor.

De belangrijkste voorspelling is dat cultuurparticipatie minder gespreid zal zijn over lagere sociale groepen naarmate deelname aan die cultuur een groter beroep doet op de capaciteit om de geboden informatie te verwerken.

Voor het onderzoek naar het publiek van de Nederlandse musea betekent dit dat de sociale achtergrondskenmerken van het publiek (opleiding, familie achtergrond, etc.) in verband worden gebracht met A. de complexiteit van het gebodene en B. met (klassieke) sociale identiteitsdimensies.

Verdere onderzoeksactiviteiten en internationale samenwerking.

Recentelijk heeft Ganzeboom een onderzoek afgerond naar leefstijlen in Nederland. In dit onderzoek stond cultuur-leefstijl en sociale achtergrond centraal. In Naast de 'voor de hand liggende' cultuurconsumptie (theater e.d.) is er ook aandacht voor smaakverschillen in kleding, eetgewoonten, muziek, etc. Een eerste dataverzamelingsronde heeft plaatsgevonden en resulteerde in een verslag voor het SCP. Een tweede dataronde staat op stapel en moet resulteren in een meer empirisch werk.

In samenwerking met J.Dronkers van de Katholieke Universiteit Brabant (Tilburg) wordt gewerkt aan een twee-dimensionale schaling van beroepsstatus. In tegenstelling tot de gebruikelijke schaling van beroepenstatus op één 'ladder' van hoog naar laag, gaat dit model uit van twee 'ladders'. De ene 'ladder' vertegenwoordigt het culturele kapitaal met in de top wetenschappelijk medewerkers en kunstenaars. De andere 'ladder' vertegenwoordigt het economisch kapitaal met in de top de grote ondernemer. Het uitsplitsen in deze twee-dimensionaliteit vergroot de verspellingskracht en het theoretisch inzicht omtrent de stratificatieproblematiek.

Op internationaal vlak participeert Ganzeboom in de werkgroep "Consequences and Correlates of Social Stratification". Deze werkgroep doet internationaal vergelijkend onderzoek. In dit kader werkt hij aan een onderlinge vergelijking van publieksgroepen in Nederland de Verenigde Staten en Hongarije. Sociale achtergronden worden gerelateerd aan culturele consumptie (gedifferentieerd naar verschillende kunstvormen). Gekeken wordt naar internationale verschillen. (bijv. wat betekenen de kondities van het socialisme voor culturele consumptie, etc.)

Relevante literatuur H.Ganzeboom.

"Culturele activiteiten als verwerving van status en verwerking van informatie, een confrontatie van twee concurrerende theoretische verklaringen van culturele activiteiten aan de hand van reeds verricht onderzoek", Mens en Maatschappij, 57 (1982) 4, blz 341-372.

"Cultuur en informatieverwerking, een empirisch-theoretisch onderzoek naar cultuurdeelname en esthetische waardering van architectuur", dissertatie, Utrecht, 1984.

"Cultural socialization and social reproduction", Paper, presented at World Congress of Sociology, Session on Social Stratification and Mobility, August 1986.

"Cultural audience formation in the Netherlands between 1962 and 1983", In: Douglas V. Shaw, William S. Hendon & Richard C. Waits (Eds.), "Artists and Cultural Consumers", Association for Cultural Economics, Akron OH, 1987: pp. 179-191.

"Cultural and economic dimensions of lifestyle", Paper, presented at ISA Research Committee on Social Stratification and Mobility, Nuremberg, April 1987.

An individual choice model of culture consumption, estimated with linear structural equations", Paper presented at the ASA-meetings, Chicago, August 1987.

"Leefstijlen in Nederland. Een verkennend onderzoek.", Samson (Sociaal en Cultureel Cahier, 60), Alphen aan de Rijn, 1988.

Rijksuniversiteit Utrecht.

Vakgroep; Verklarende en theoretische sociologie.

onderzoekers; I.Maas en R.Verhoef.

onderzoek; Podiumkunst en publiek.

Beide onderzoekers zijn als AIO verbonden aan de vakgroep. Het onderzoek is een initiatief van WVC en de VSCB (Vereniging Schouwburg en Concertgebouwdirecties) Beide onderzoekers zullen op dit onderzoek promoveren. I.Maas is sociologe en R.Verhoef is sociaal-geograaf.

Het onderzoek.

Ten grondslag aan het onderzoek ligt de idee van de terugloop bij de podiumkunsten. Vindt er een daadwerkelijke terugloop plaats of is er sprake van verschuivingen van grote theaters naar kleinere of van een meer traditioneel aanbod naar een meer experimenteel aanbod. Uit praktische overwegingen is het een onderzoek op één tijdstip. Het theaterseizoen '87-'88. In tegenstelling tot bijv. CBS onderzoek is hier wel gedifferentieerd naar grootte van het theater en inhoud van het gebodene. De aanleidingsvraag, een verklaring van de terugloop, is in de loop van het onderzoek enigszins verschoven naar de vraag; hoe zijn systematische publieksverschillen tussen soorten voorstellingen of tussen soorten theaters te verklaren.

I.Maas richt zich voor haar dissertatie op de rol die de media spelen in de terugloop. Het gaat hierbij om de eventuele effecten die uitgaan van het tonen van theatervoorstellingen op tv. Dat is dan een eventueel leereffekt dat uitgaat van het tonen van de voorstellingen dat van invloed is op de toegankelijkheid en het makkelijker verwerken van de geboden informatie.

R.Verhoef houdt zich voor zijn dissertatie bezig met de geografische aspecten. Regionale aspecten van de spreiding van voorzieningen, regionale verschillen in publiekssamenstelling, regionale spreiding van theateraanbod, etc.

Onderzoeksmethodiek.

Het onderzoek bestaat uit een aantal onderdelen. Ten eerste is er een publieksonderzoek verricht onder bezoekers van theatertentoonstellingen. Daarnaast is er een steekproef uit de bevolking getrokken in de plaatsen waar de voorstellingen plaatsvonden. (vergelijking bezoeker nietbezoeker)

Op de tweede plaats vindt er aan de hand van gesprekken een schaling plaats van de theatervoorstellingen plaats. Aan de hand van een aantal tweedelingen wordt experts gevraagd de voorstellingen in te schalen naar A. Is het stuk moeilijk dan wel makkelijk te begrijpen. B is het stuk bekend dan wel minder bekend. C is er sprake van traditionaliteit dan wel experimentaliteit. (Dit geldt voor zowel het stuk zelf als het theater). De tweedelingen worden in een later stadium in een continue schaling ondergebracht.

In het onderzoek zijn 30 theaters in 10 regio's onderzocht. Om een zo groot mogelijke spreiding te krijgen is gestreefd zo veel mogelijk verschillende voorstellingen in verschillende theaters te betrekken. Het gaat hierbij om 100 voorstellingen, waarbij elke voorstellingen zo'n 60 mensen kort (telefonisch) en 12 langdurig (enquête) zijn ondervraagd. Per regio zijn ook zo'n 60 mensen ondervraagd met behulp van dezelfde vragelijst als de bezoekers. Deze controlegroep maakt onderlinge vergelijking van wel- en nietbezoekers mogelijk.

Onderzocht is de samenstellingen van het publiek naar een aantal basiskenmerken (leeftijd, geslacht, etc.) als wel achtergrondkenmerken (opleiding, ouderlijk milieu etc.). Tevens zijn allerlei variabelen gemeten die van belang zijn voor de toetsing van de keuzes die mensen maken om naar het theater te gaan, en meer specifiek naar een bepaald stuk. (welke kenmerken van mensen horen bij welk podiumgedrag). De bedoeling is om ook inzicht te krijgen in de manier waarop zich die keuzes in de tijd ontwikkelen.

Theoretische uitgangspunten.

Theoretisch wordt er o.a. voortgebouwd op het eerdere werk van H. Ganzeboom, met name daar waar het de informatieverwerkingstheorie betreft. (Zie verslag Ganzeboom) Basisidee vormt een algemene gedragstheorie. Die gaat er vanuit dat mensen rationele keuzes maken, zij wegen kosten en baten tegen elkaar af. Kosten zijn dan tijd en geld. [Uit eerder onderzoek is gebleken dat de prijs een minder grote drempel is dan vaak wordt gedacht. Onder bezoekers bevinden zich over het algemeen een deel studenten die weliswaar tot de groep hoger opgeleiden behoren maar zeker geen hoge inkomens hebben.] Aan de batenkant geven twee theoretisch noties aanknopingspunten. A de informatieverwerkingstheorie. Cultuur (theater) is in eerste instantie minder toegankelijk. De informatie die geboden wordt is van een hoog abstractie-niveau dat bepaalde oefening vereist om te kunnen 'decoderen' en er satisfactie aan te ontlenen. Die 'kunde' is onder de bevolking anders verdeeld. Mensen uit culturele milieu's hebben daar een grotere vaardigheid. Over het algemeen zullen zij dan ook het publiek vormen. Als de theatervoorstellingen geschaald zijn is het mogelijk op basis van kenmerken van de bezoekers van die voorstellingen te kunnen voorspellen welke groep aanwezig zullen zijn. Met als verwachting; hoe 'moeilijker' de voorstelling des te groter is het percentage mensen dat cultureel goed geschoold is.

B sociaal aspekt, de waarden en normen rond het theater. Aan de ene kant passen die waarden en normen bij de 'hogere lagen' in de samenleving. Mensen met een lagere beroepsstatus kijken daar tegenaan als 'dat is niets voor ons soort mensen'. Aan de andere kant is het pleziering om te gaan met mensen die hetzelfde doen dan jezelf. Als men zich dan in een kring bevindt waarin ^{als} theaterbezoek wordt gedaan is de kans groot dat men het zelf ook gaat doen. (Sociale afkeuring VS sociale waardering) Publieksverschillen geven een ongelijkheidsprobleem in termen van sociale stratificatie

non-terse!

Overige onderzoekers verbonden aan de RU-Utrecht.

Vakgroep Sociaal Recht.

Mr. van Heevel.

Onderzoekt de rechtspositie van de uitvoerend kunstenaar. Werkt tevens in internationaal vergelijkend perspectief. (Molengraaf Instituut)

Instituut voor Sociale Psychologie.

Dr. J.E.V. Temme.

Doet op dit moment geen onderzoek. Heeft in het verleden onderzoek gedaan naar de sociaal-psychologische beïnvloedingsprocessen van esthetische waardering.

T I L B U R G

Katholieke Universiteit Brabant. (KUB) Tilburg.
Fakulteit der Sociale Wetenschappen.
VF-programma; 'Transformatie, levenskansen en generatie'
1988-1992.

Onderzoeker; A.M. Bevers.

Het VF-programma kent twee projecten, waarbij het tweede
projekt niet los is te zien van het eerste.

project A. Titel: 'New Class' professionals in de
culturele sector.

Centraal staat de relatie tussen overheid en kunstwereld
waarbij de professionele beroepsgroepen sleutelposities
in deze relatie innemen. Deze beroepsgroep maakt deel
uit van de 'nieuwe klasse' ook wel 'knowledge class'
genoemd, en wordt gevormd door kunstambtenaren,
cultuurmanagers, smaakspecialisten, educatieve
medewerkers, etc. De professionele kennis is opgedaan in
een lang proces van scholing en specialisering. Zij
ontlenen hun sociale kenmerken; invloed, status, sociale
positie, e.d. aan de produktie en distributie van die
symbolische kennis ofwel cultureel kapitaal.

De leden van die (nieuwe) beroepsgroep en de overheid
zijn stevig met elkaar verstrengeld en vormen een
belangrijke machtsfactor in de strijd om behoud en
uitbreiding van overheidsvoorzieningen. De
kunstspecialisten hebben niet alleen nieuwe posities te
verwerven en te verdedigen (ten opzichte van de oude
middenklasse en ten aanzien van de bezittende klasse)
maar zijn zelf ook de meeste afnemers van de goederen en
diensten die zij aanbieden. Als bezitters van het
cultureel kapitaal vormen zij de sociale laag waaruit
het (meeste) publiek afkomstig is dat gebruik maakt van
het culturele aanbod. De hoogopgeleiden met posities in
de culturele sektor hebben een dubbel belang bij het
handhaven en uitbreiden van culturele voorzieningen.

De bedoeling van het projekt is:

1. Een beschrijving en analyse te geven van de
professionaliseringsprocessen in de culturele sector in
Nederland vanaf 1940 tot 1990. De ontwikkeling zal
beschreven worden in termen van de veranderingen die

zich hebben voorgedaan in de verhouding tussen kunstenaars, overheid en publiek. Gebruik zal worden gemaakt van statistisch materiaal dat al voorhanden is, waarbij gekeken zal worden naar de kwantitatieve ontwikkeling van de beroepsgroep.

2. Tevens wil het onderzoek inzicht verschaffen in het zelfbeeld van de leden van de nieuwe beroepsgroep in de culturele sektor. Onderzocht zal worden hoe professionaliseringsprocessen doorwerken in de levensbeschouwing en de levensstijl van de betrokken beroepsgroep. Gekeken zal worden naar de manier waarop de groep zich zelf presenteert in woord en geschrift, en hoe anderen die beroepsgroep zien. Uitspraken van de groep zullen naast empirische gegevens (o.a. publieksonderzoeken) worden gelegd om ze in een context te plaatsen. Er zal gekeken worden naar de beroepsvisie en de professionele oriëntatie van de groep waarbij vooral aandacht besteed zal worden aan de vraag in hoeverre zij representant zijn van een bepaalde (politieke-, ethische-, religieuze-) levensbeschouwing. Belangrijk hierbij is de vraag in hoeverre die standpunten te verbinden zijn met hun professionele oriëntatie en het kenniskapitaal dat ze proberen te verdedigen, en hoe die afwijken van de originele middenklasse oriëntaties.

Theoretisch kader.

Uitgangspunt vormt het, eind jaren zeventig door Gouldner ingevoerde, begrip 'New Class'. Er is sprake van een klasse theorie waarbij een nieuwe klasse sociale kenmerken ontleent aan de kennis en de opleiding die ze hebben. Verder past het onderzoek in de rationaliseringsthese van Weber. Specialisatie van kennisdomeinen die objectief zakelijk en rationeel wetenschappelijk worden gepresenteerd. Die kennis heeft juist daaraan zijn kwaliteit te ontleen. Het hele welzijns en verzorgingsdenken, waarin problemen opgelost worden door een afstandelijke wetenschapper past daarin. Het werk van Bourdieu speelt een belangrijke rol daar waar hij cultureel kapitaal als belangrijke dimensie naast 'financieel' kapitaal naar voren brengt.

Samenwerkingsverband.

Het projekt is onderdeel van een internationaal onderzoek waarbij beroepsgroepen die tot de 'New Class' behoren onderzocht worden in de VS, Engeland, Duitsland, Italië en Nederland. Het onderzoek staat onder redactie van P. Berger van de University of Boston in de VS. Het instituut van economie en cultuur van deze universiteit financiert het onderzoeksprojekt uit (partikuliere) fondsen waarover dit instituut beschikt. Verder zijn er bij betrokken; prof. J.D. Hampton (universiteit van Virginia, VS) prof. H. Kellner en Dr. F. Heuberger (beide van de universiteit van Frankfurt, Duitsland) prof. B. Wilson (van de London School of Economics, Engeland).

Het onderzoek loopt tot en met 1991 wanneer de eindrapportage plaats heeft.

Project B. Titel: Particulier initiatief en Cultuur.

Aan het begin van deze eeuw speelden welvarende burgerij, de middenklasse van handel, industrie en vrije beroepen, een belangrijke rol bij de opbouw, inrichting en consolidering van de verzorgingsstaat. In de loop van de eerste decennia van deze eeuw zijn hun inspanningen niet meer voldoende om de opgerichte culturele voorzieningen in stand te houden. De overheid gaat dan aarzelend over tot steunverlening. Na de Tweede Wereldoorlog is er een periode van expansief cultuurbeleid met als resultaat dat Nederland de grootste dichtheid aan culturele instellingen heeft. De laatste jaren is de aandacht voor het partikuliere initiatief sterk toegenomen, niet in de laatste plaats door stagnerende processen in de verzorgingsstaat. De vormen en de mentaliteit van het partikulier initiatief zijn in de loop gewijzigd. Centraal staat de vraag: Welke veranderingen zijn er de laatste vijftig jaar opgetreden in de vormen en mentaliteit van het partikulier initiatief binnen de culturele sector. Welke veranderingen in de verhouding tussen overheid en burgers hebben hierbij een rol gespeeld.

- of met?
vrijgeloosie
aanbod
cult. activiteiten

Methode.

Er zal een inventarisatie worden gemaakt van verschillende vormen van particulier initiatief waarna de ontwikkeling ervan in kaart kan worden gebracht. Vooral de variabelen en constanten in het bestedingspatroon van particulieren en overheden op het gebied van de cultuur zullen onderzocht worden. Naast inzicht in geldstromen worden ook de daaraan ten grondslag liggende motieven onderzocht, aan de hand van interviews met sleutelfiguren.

Samenwerkingsverband.

Het projekt wordt gefinancierd door het Prins Bernhard Fonds. Er werken ook andere onderzoekers aan het projekt mee o.a. B.Kempers, S.Hietbrink (Instituut voor economisch onderzoek), K.Bruin (Rekenkamer). De coördinatie van het projekt ligt bij de Boekmanstichting.

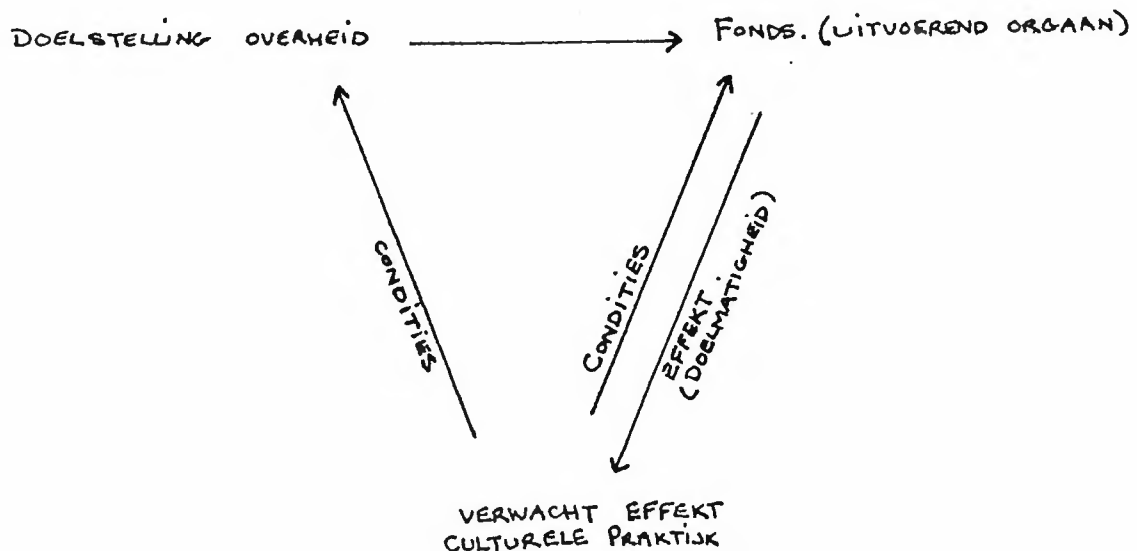
Relevante publikaties M.A. Bevers;

- * De chronische reflectie. Een sociologische beschouwing over beeldende kunst en kunstkritiek. Sociologische Gids 1985-1.
- * Particulier initiatief en cultuur. Over de rol van burgers en overheid bij de oprichting en consolidering van kunstinstellingen. Sociologisch Tijdschrift 1987-2.
- * Nationaal en Internationaal Cultuurbeleid tussen ideaal en handelen. Aftellen tot 2000. Verkenningen van de nabije toekomst. (W. Goddijn e.a.) Tilburg 1988
- * Cultuurspreiding en publieksbereik. Van volksverheffing tot marktstrategie. In ons diaconale land. Amsterdam 1988.

Instituut voor Arbeidsvragstukken (IVA) Tilburg
onderwerp: Ontwikkelen van een theoretisch kader voor
toekomstig evaluatie-onderzoek van de Fondsen t.b.v.
Ministerie van WVC.
onderzoeker: T. IJdens.

De opdracht, het ontwikkelen van een reverentiekader, komt voort uit de behoefte van de overheid om de Fondsen periodiek te evalueren. Er zijn een zestal van deze Fondsen; Produktiefonds (bioscoopproducties), Fonds Nederlandse Film ('alternatieve' Nederlandstalige film), Fonds voor de Letteren, Fonds voor de Beeldende kunst, Fonds voor de Scheppende Toonkunst, Stimuleringsfonds Culturele Omroepproducties. Bij sommige Fondsen is de evaluatie een subsidievoorwaarde, bij sommige is het statutair geregeld. Er zijn reeds een aantal evaluerende onderzoeken geweest namelijk die van het Fonds voor de Scheppende Toonkunst uitgevoerd door de Boekmanstichting in opdracht van het Fonds zelf, en van het Fonds voor de Letteren uitgevoerd door het IVA in opdracht van het Ministerie van WVC, en van het Produktiefonds ("Film en Fonds") ook in opdracht van WVC. Vanuit het Ministeriële beleidsidee om de Fondsen periodiek te evalueren ontstond de behoefte een kader te ontwikkelen om die evaluaties mee uit te kunnen voeren.

MODEL 1. Reverentiekader evaluatie-onderzoek.

De doelstelling van de overheid is een 'effekt' te sorteren in de 'culturele' praktijk. Het middel dat de overheid daarbij hanteert is het Fonds. De overheid geeft subsidies aan het Fonds dat beslist over de individuele aanvrager. Het Fonds is dus onderhevig aan de voorwaarden en richtlijnen die de overheid formuleert. Het gaat om de vraag 'wat betekend het Fonds voor de culturele praktijk'. Zowel Fonds als de overheid zijn, bij het vaststellen van de doelstellingen, gebonden aan de Kondities van de culturele praktijk. Er zijn een viertal namelijk;

1. economisch. Dit betreft de markt. Financiering, de wisselwerking tussen investering en opbrengst, inkomsten uit publiek, de vrije markt en andere financiers, etc.
2. culturele aspecten. Kwaliteit en diversiteit, hoeveel werk komt er tot stand an wat is de aard van dat werk. Wat kan, mag, en doet het Fonds ermee.
3. organisatorisch. Het netwerk van organisaties die onderling samenwerken (eigenlijk macht) Institutionalisering wordt op een bepaalde manier beheerst. Hoe past het Fonds in de organisatiestructuur.
4. professionalisering. Toetreding tot het beroep. Wat betekent het Fonds voor de toetredende en gevestigde kunstenaar.

Een belangrijk probleem schuilt in de effecten. Voor de overheid is doelmatigheid en efficiëntie van het Fonds belangrijk. Deze Kriteria zijn echter niet (altijd) duidelijk geformuleerd en zijn voor de onderzoeker (dan ook) moeilijk te operationaliseren.

niet naar value for money auditing: effectiviteit efficiëntie doelmatigheid

Verschillende 'soorten' evaluatie.

* Formeel. Aan de hand van briefwisselingen ontlenen aan welke voorwaarden het Fonds is gebonden, met de vraag of het Fonds zich daaraan heeft gehouden. Dit heeft niet zoveel zin. Over het te volgen beleid (op papier) is (meestal) overeenstemming. Naar buiten toe is er eenheid van beleid.

* Efficiëntie. Om een 'effekt' in de culurele praktijk te sorteren maakt de overheid gebruik van het Fonds. Er zijn echter ook andere instrumenten zoals rechtstreekse subsidies. Efficiëntie is dan een afwegen van de door de overheid te maken kosten van de verschillende instrumenten met hun eigen voor- en nadelen. Zo hoeft de overheid bij gebruik van een Fonds zich niet met de inhoudelijke kant van de kunst te bemoeien. Hier staat tegenover dat het in stand houden van de institutionele organisatie een extra kostenpost oplevert ten opzichte van het verstrekken van direktie subsidies.

* Fonds intern. Hierbij staat de lijn Fonds - culurele praktijk voorop. Wat kan het Fonds en is de manier waarop het Fonds dat doet van invloed op de culurele praktijk. Van belang hierbij is de beschikbare ruimte binnen het overheidsbeleid.

Problemen bij evaluatie onderzoek.

Als de overheid wil dat evaluatie onderzoek een effectmeting inhoud moet zijn duidelijk haar doelstellingen formuleren. Doet zij dit niet dan is de onderzoeker gedwongen die zelf te formuleren. Dat is onwenselijk omdat de onderzoeker dan aan de beleidsrelevantie voorbij kan gaan. *met wsc*

*niet naar controle, als
le zo te werk zou
gaan, anders
preverte
worden
wehnd
doelstelling
gaat aan
belidsvde
van te
3 uuraaf*

Evaluatie en uitkomst hangt ook af van het 'soort' Fonds dat geëvalueerd wordt. Zo is bijvoorbeeld een evaluatie van werkbeurzen (erg) moeilijk. Deze zijn vaak een ondersteuning van de beroepspraktijk en gericht op de continuïteit, en niet op een specifiek produkt. Het probleem is dan dat de onderzoeker een theorie van de produktiviteit van kunstenaars moet hebben. Invloed op de produktie is dan moeilijk te definiëren.

Eén en ander afwegend is het dan ook van belang dat de verwachtingen ten aanzien van het onderzoek ook van tevoren duidelijk worden uitgesproken. Zo kan er A. vanuit empirisch materiaal uitspraken worden gedaan en konklusies worden getrokken. B. vanuit de ervaring en kennis van de onderzoeker en het materiaal een 'aardig' verhaal worden geschreven om daar verder beleid op te kunnen voeren. In dit geval heeft de opdrachtgever (tot verrassing van de onderzoeker) voor het laatste gekozen.

Relevante Literatuur T. IJdens.

"Schijvers en Fonds". Tilburg, IVA, 1988.

overige literatuur onderzoek Fondsen.

• Smithuijsen, C. "Het Fonds voor de Scheppende Toonkunst 1982-1987", een beoordeling van beleid en werkwijze.
• Amsterdam, Boekmanstichting, 1987.

Overige onderzoekers verbonden aan de KUB-Tilburg.

Subfaculteit Taal- en Literatuurwetenschappen.

Dr. H. Verdaasdonk.

Onderzoekt marktafhankelijke inkomensposities van auteurs en vertalers en de rol van de Vereniging van Letterkundigen ~~en de~~ Vakbond van Schrijvers.

W
J de veld!

Onderzoekers werkzaam aan overige universiteiten.

Rijksuniversiteit Groningen.

Fakulteit der Rechtsgeleerdheid.

Drs. L.J. van Gemerden.

Onderzoekt geografische en demografische spreiding van podiumkunsten.

Fakulteit der Letteren

Studierichting kunst en beleid in samenwerking met Vakgroep Theaterwetenschappen en Fakulteit Bedrijfskunde.

Onderzoek op het themagebied 'Organisatieprocessen in produktie en distributie van theater'.

Erasmus Universiteit Rotterdam.

Subfaculteit Maatschappij-geschiedenis.

Studierichting: Toegepaste kunst- en cultuurwetenschappen en de Vakgroep Commerciële Beleidsvorming en commerciële economie.

Geeft de mogelijkheid aan individuele studenten onderzoek te doen vanuit een economisch-cultureel kader.

Rijksuniversiteit Limburg.

Kunst en Cultuurwetenschappen (i.o.)

Het is de bedoeling dat hier onderzoek gedaan gaat worden met als onderwerp; de tot standkoming van operaprodukties. Eventueel in samenwerking met een universiteit in België.